

KLASIFIKACIJA TALA

doc.dr.sc. Vesna Vukadinović

U prirodi nalazimo veliki broj različitih tala kao rezultat interakcijskog utjecaja pedogenetskih činitelja i djelovanja pedogenetskih procesa.

Postupak sistematskog grupiranja i razvrstavanja pojedinih tala prema nekim zajedničkim svojstvima (morfološka, kemijska, fizikalna) nazivamo *klasifikacijom tala*. Rezultat toga je klasifikacijski sustav – sistematika tala – pedotaksonomija (grč. *taxis* = red, raspored + *nomos* = zakon).

U svijetu egzistira više različitih sustava klasifikacija, ovisno o izboru prioritetnih kriterija. To su sovjetski, američki i europski sustavi.

KLASIFIKACIJA TALA HRVATSKE

Klasifikacija tala Hrvatske – izvorno Jugoslavije (Škorić, A., Filipovski, G., Ćirić, M., 1972., 1973. i 1985.) je genetička s osnovama proizvodno-ekološkog vrednovanja tla.

Temeljena je na svojstvima koja su morfološki vidljiva i lako mjerljiva. Koriste se i neki internacionalni termini koji su predloženi za pedološku kartu svijeta (FAO/UNESCO, 1974).

MORFOLOŠKA SVOJSTVA TLA

Tlima u prirodi svojstven je određeni oblik, odnosno morfologija (lat. *morfa* = oblik, izgled). Morfološka svojstva tla su odraz njegove geneze, dinamike i evolucije.

a) vanjska morfologija (ektomorfologija)

☆ reljef, živi i mrtvi pokrov tla

b) unutrašnja morfologija (endomorfologija)

☆ izgled profila ili vertikalnog presjeka tla

☆ građa ili sklop profila tla, dubina, boja, tekstura, specifične novotvorevine.

BOJA TLA

Boju tla određuje kemijski i mineraloški sastav tla. Sve boje su kombinacija tri osnovne: *crne, crvene i bijele*.

1. siva, tamnosiva, crna i ponekad smeđa rezultat su većeg ili manjeg sadržaja humusa
2. do različitog stupnja hidratizirani ili bezvodni oksidi trovalentnog željeza su uzrokom rudosmeđe, smeđe, žućkaste, žute i crvene boje
3. bijela boja je posljedica prisustva SiO_2 , CaCO_3 , kaolina te hidroksida aluminija ($\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$)
4. spojevi dvovalentnog željeza (ferosulfati, ferofosfati) daju zelenkaste, sivoplave i plavkaste nijanse.

Zbog mnogobrojnih kombinacija boja koriste se atlas boja - **Munsell color chart**

- ✦ Hue – osnovna boja (npr. crvena, žuta, ...)
- ✦ Value – procjena svjetlije ili tamnije
- ✦ Chroma – intenzitet

Primjer:

10YR5/6

Hue 10YR - strana

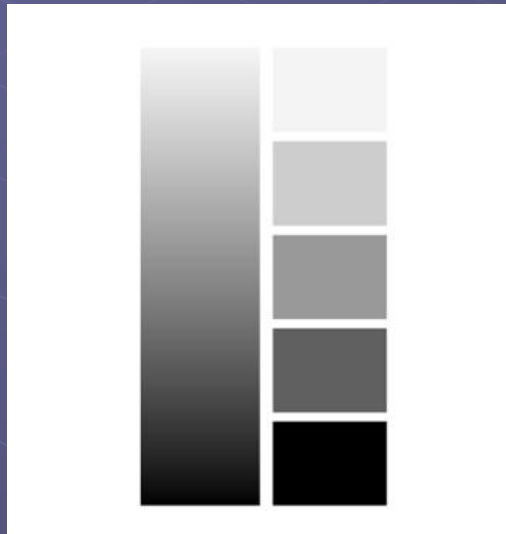
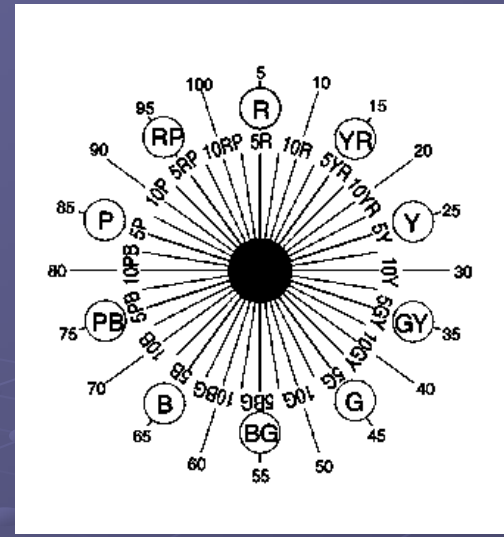
Value 5 - red

Chroma 6 - kolona

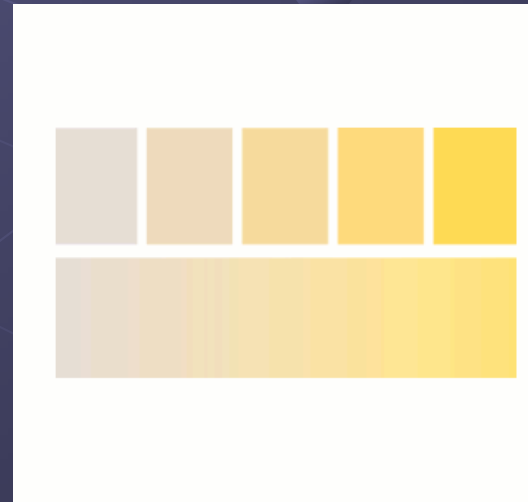

HUE

VALUE

CHROMA

Osnovni horizonti tla

- O - organski površinski** - leži iznad mineralnog dijela tla u pretežno aerobnim uvjetima;
- (A) - inicijalni** - biološki aktivni površinski dio profila u kome se razvija glavina korijena i počinju se formirati strukturni agregati;
- A - humusno akumulativni** - humificirana organska tvar koloidnog karaktera izmiješana je s mineralnim dijelom u formi organomineralnog kompleksa;
- E - eluvijalni** - leži ispod O ili A horizonta. U njemu se odvija proces eluvijacije (ispiranja) gline, humusa ili seskvioksida (R_2O_3). Obično je svjetlije nijanse od horizonata s kojima graniči;

B - iluvijalni – u njemu se akumuliraju komponente isprane iz E horizonta;

(B) - kambični (cambio = izmijeniti) - leži između O ili A horizonta i C ili R horizonta, od kojih se razlikuje smeđom, žutom ili crvenom nijansom u boji, uništenom primarnom strukturom stijene, a često i povećanim sadržajem gline; horizont argilosinteze;

C - rastresiti matični supstrat - ne pokazuje nikakve znakove izmjena pod utjecajem pedogenetskih procesa koji su karakteristični za ostale horizonte;

R - čvrsta stijena;

G - glejni - pokazuje znakove redukcije i sekundarne oksidacije u stalnim ili povremenim anaerobnim uvjetima. Plavičasta, zelenkasta ili siva boja, s rđastim mazotinama po površini agregata;

g - pseudoglejni - djelovanjem stagnirajućih površinskih voda uz naizmjeničnu pojavu mokre i suhe faze. Karakterizira ga mramoriranje;

T - tresetni - slabo razgrađena organska tvar akumulirana u anaerobnim uvjetima;

P - antropogeni - nastaje obradom, miješanjem i homogeniziranjem više prirodnih horizonata ili slojeva i unošenjem organskih i mineralnih tvari radom čovjeka.

Prijelazni horizonti obilježavaju se oznakama za oba susjedna horizonta, a na prvo mjesto se stavlja simbol horizonta čija su svojstva dominantna, npr. AO.

Složeni horizonti - u njima se istovremeno odvijaju dva procesa čije su morfološke posljedice vidljive, a obilježavaju se s dva simbola pomoću razlomkove crte, npr. A/E.

Označavanje slojeva - u nerazvijenim nanosnim tlima označavaju se rimskim brojevima. Iste oznake upotrebljavaju se za oznaku litološkog diskontinuiteta. Ako postoje dokazi o litološkom diskontinuitetu, uz oznaku horizonta gdje promjena nastaje stavlja se redni broj, npr. IC, IIC ili A-E-II B.

Slojevi – Aluvijalno tlo

FORME HORIZONATA I POTHORIZONTI

Pothorizontima nazivamo dijelove osnovnih horizonata koji se u okviru jednog osnovnog horizonta mogu izdvojiti kao posebne zone, npr. Gr, Gso, Ol, Oh.

Ako se osnovni horizont u cjelini pojavljuje u različitim karakterističnim modifikacijama, nazivamo ga različitom *formom* istog horizonta, npr. Amo, Aoh, Bh, (B)v.

O - horizont

OI – organska prostirka (eng. *litter* = listinac) u kojoj se jasno razlikuju dijelovi biljaka koji nisu međusobno povezani micelijima gljiva. Svojestven je šumskim tlima;

Of – pothorizont polurazgrađenih organskih ostataka (fermentacija) u kojem se makroskopski teško razlikuje primarna struktura biljnih ostataka (sirovi humus);

Oh – razgrađeni organski (humificirani) pothorizont u kojem se ne razlikuje struktura organskih ostataka sa sporadičnim primjesama mineralnih zrna, naročito na kontaktu s mineralnim dijelom.

A – horizont (forme)

Amo – molični (*mollis* = mek, blag) odlikuje se slijedećim svojstvima:

- ☆ dubina preko 10 cm, ako leži na tvrdoj stijeni, odnosno preko 25 cm, ako je ukupna dubina soluma preko 75 cm ili dubina veća od 1/3 ukupne dubine soluma, ako je ovaj plići od 75 cm;
- ☆ dovoljno izražena struktura tako da ne postaje tvrd i masivan kada se osuši;
- ☆ zasićenost bazama $> 50\%$, pretežno Ca^{2+} i Mg^{2+} ionima;
- ☆ tamna boja;

Aum – umbrični (*umbra* = sjena) modifikacija humusno akumulativnog horizonta koja po boji i dubini odgovara moličnom horizontu, ali ima niži stupanj zasićenosti bazama (ispod 50%) i slabo izraženu strukturu, što ga čini tvrdim i masivnim u suhom stanju.

Aoh - ohrični (*ochros* = blijed) modifikacija humusno akumulativnog horizonta svjetlije boje, plići od moličnog i umbričnog, slabo izražene strukture, pa je tvrd i kompaktan u suhom stanju.

Černozem

Amo

AmoC

C

Rendzina

Amo

AmoC

C

B – horizont (forme)

Bt – argiluvlični iluvijalni (*argilla* = glina, *luo* = ispirati) - zona akumulacije gline isprane iz E horizonta. Povećan sadržaj gline mora se sa sigurnošću utvrditi probom pod prstima. Pod povećalom se uočavaju koloidne opne oko krupnijih zrna i strukturnih agregata ili na zidovima krupnijih pora;

Bh – humusno iluvijalni - zona u kojoj se pretežno akumulira humus ispran iz O i E horizonta u uvjetima kisele reakcije. Ima čokoladno smeđu do crnu boju i pjeskovitu teksturu;

Bfe – željezno iluvijalni (*ferrum* = željezo) - zona u kojoj se pretežno akumuliraju seskvioksidi isprani iz E ili Bh horizonta u uvjetima kisele reakcije.

(B) – horizont

(B)v - modifikacija koja nastaje oksidativnim i hidrolitičkim raspadanjem primarnih minerala in situ i argilosintezom; predstavlja potpuno izmijenjenu stijenu, a vezan je za silikatne supstrate;

(B)rz – nastaje pretežno rezidualnom akumulacijom (*rz* = residum) pri razgradnji karbonatnih stijena (vapnenac i dolomit).

G – horizont

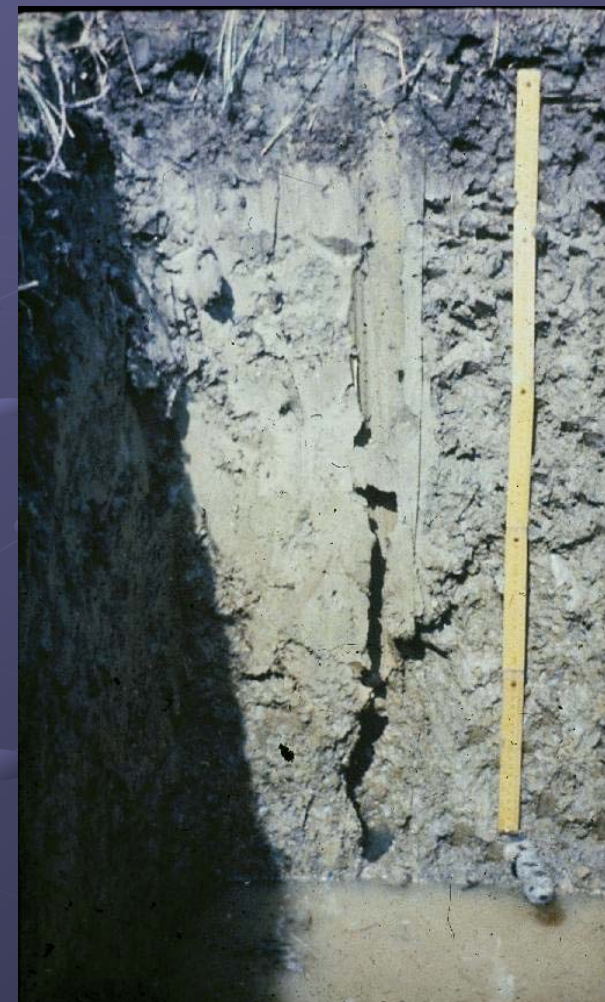
Gso – sekundarno oksidirani dio G horizonta s dominacijom rđastih mazotina nad sivo zelenim i plavičastim reduciranim mikrozonama;

Gr – voda permanentno stagnira te dominiraju reducirane sivozelenkaste i plavičaste mikro zone.

Hipoglej

Epiglej

Amfiglej

Eutrični kambisol

Aoh

(B)v

C

Crvenica

A

(B)rz

R

Luvisol

A

E

Bt

C

T – horizont

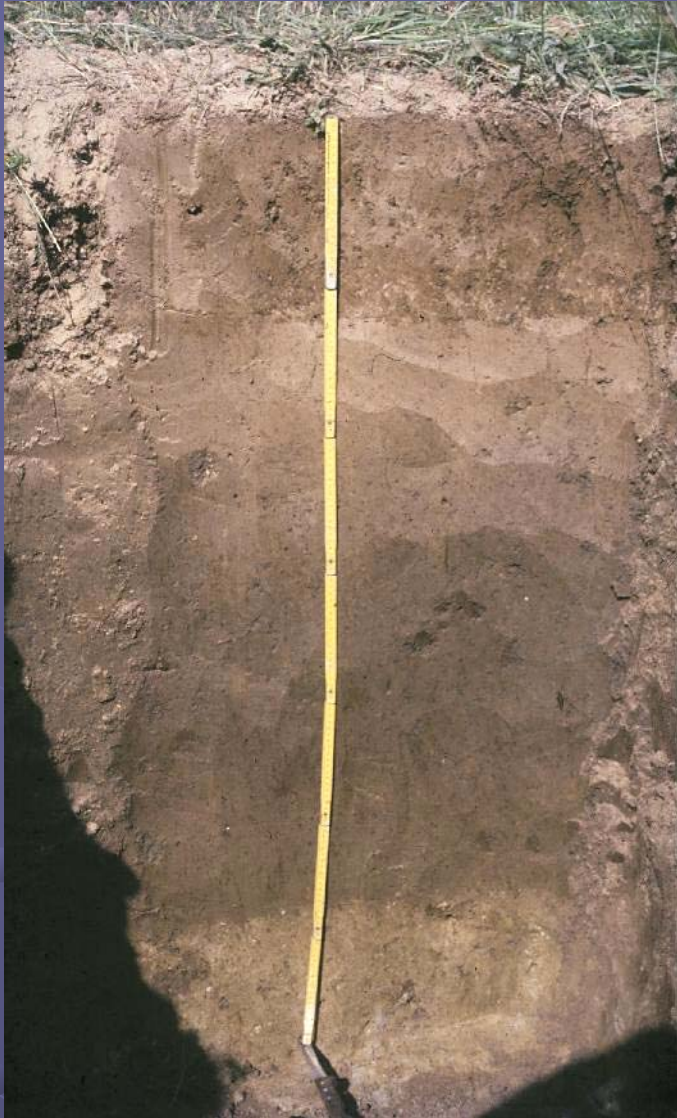
Tfi – fibrični - vlaknasta, slabo humificirana (manje od 1/3) organska tvar;

The – hemični - (*hemisis* = polovičan), srednje razgrađena (1/3 do 2/3) organska masa;

Ts – saprični - (*sapros* = truo), jako humificirana (više od 2/3) organska tvar.

Semiglej

A

AC

C

G

Pseudoglej

A

Eg

Bg

C

SPECIFIČNE NOVOTVOREVINE

Usljed premještanja mineralne i organske tvari tijekom geneze i evolucije tla u solumu nastaju ***nakupine*** (novotvorevine). Razlikuju se od ostale mase soluma vanjskom morfologijom, bojom i kemijskim sastavom, a mnoge su specifične za određene tipove, odnosno horizonte tla.

- ✦ ***nakupine lakotopivih soli Na, Mg, Ca*** koje se pojavljuju u halomorfnim tlima (iscvjetanje sode na površini tla tijekom ljeta, kora ili bijele žile Glauberove soli – $\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$;

- ✦ ***iscvjetanja i konkrecije gipsa*** u aridnim i semiaridnim područjima u obliku kore, pjega, micelija ili konkrecija (tzv. zemljina srca);
- ✦ ***nakupine CaCO_3*** (vapnene pjege i mrlje u dubljim slojevima ispranih tala; pseudomiceliji i praporne lutke u černozemima);
- ✦ ***izlučine i nakupine seskvioksida, željeza, aluminijska i mangana*** u tlima humidnih područja (pjege, jezičci, žile i mazotine najčešće rdastosmeđe ili žućkastordžaste boje), tamne prevlake strukturnih agregata, iscvjetanja vivijanita plavkaste boje;
- ✦ ***nakupine SiO_2*** u obliku bijele kremene prašine na površini strukturnih agregata ili bjelkastih jezičaka, žila i džepova;

✦ ***nakupine izlučevine i organske uklopine***

(korijenje, miceliji gljiva, pjege, jezičci humusnih kiselina, sedimenti humata)

✦ ***različite tvorevine faune tla*** - hodnici kišnih glista, larvi insekata, koproliti (ekskrementi kišnih glista), krotovine (hodnici krupnijih rovilica: krtice, miševi, hrčci, ...).

Neke od navedenih specifičnih pedodinamskih tvorevina mogu se evidentirati tako da se u označavanju horizonata i pothorizonata dodaju kao simboli. Najčešće korišteni simboli su:

Solončak- iscvjetanje soli

Solonec - alkalna reakcija

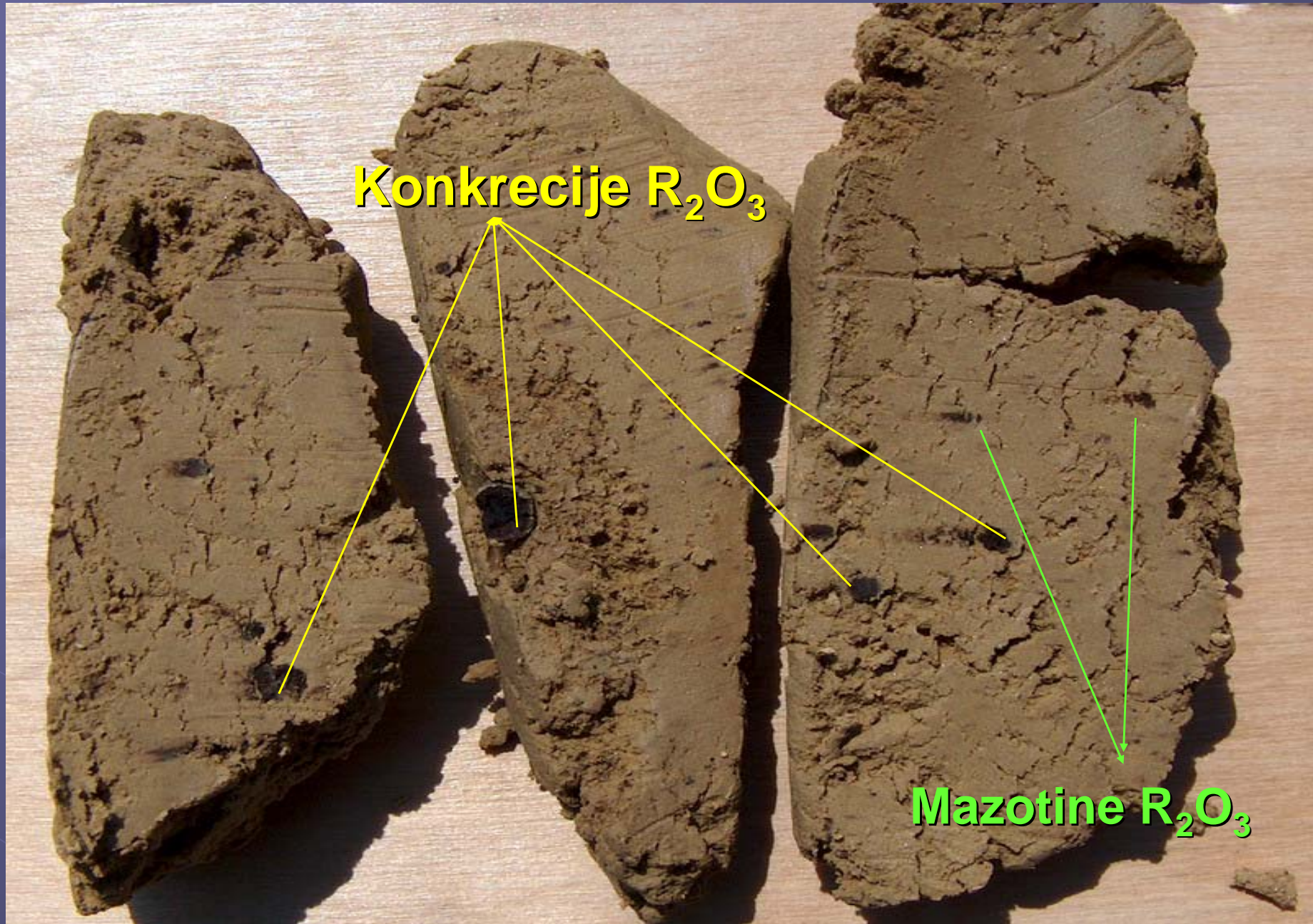
Pseudomicelije CaCO_3 - Černozem

Iscvjetanja vivijanita – glejni horizont

Konkrecije (nakupine) i mazotine seskvi oksida

- * **ca** – akumulacija kalcij karbonata
- * **sa** – akumulacija lakotopivih soli, osim gipsa u količinama većim od 0,25% za kloridno-sulfatno zaslanjivanje i veće od 0,15% za sodno zaslanjivanje
- * **cs** – akumulacija gipsa
- * **na** – sadržaj natrija na CEC-u iznad 7% od "T" (Bt,na u solonecu)
- * **cn** – akumulacija konkrecija bogatih seskvioksidima i manganom
- * **m** – jaka cementacija horizonta
- * **b** – fosilni horizont
- * **vt** – vertičnost (lat. *verto* = okrenuti)
- * **a** – hidromorfna forma humusa
- * **p** – izmjena tla obradom

Principi hrvatske klasifikacije tala

I. ODJELI - na temelju načina vlaženja i kvalitete vode:

- * ***automorfna*** – vlaženje samo oborinama
- * ***hidromorfna*** – suficit površinske ili podzemne vode
- * ***halomorfna*** – zaslanjena ili alkalna
- * ***subakvalna*** - u plitkim vodama stajaćicama

II. KLASE imaju jednotipsku građu profila tla i analogne stadije razvoja.

III. TIP TLA čini osnovnu jedinicu klasifikacije, a određen je:

- * građom profila,
- * osnovnim procesima transformacije i migracije tvari,
- * sličnim fizikalno-kemijskim svojstvima horizonata.

Podjela tipova na niže jedinice je na temelju jedinstvenih kriterija za svaki tip, uvažavajući svojstva koja uvjetuju varijabilnost.

I. Odjel **Automorfna tla**

Klase:

- 1. Nerazvijena tla:*** (A)-C profila
- 2. Humusno akumulativna tla:*** A-C profila
- 3. Kambična tla:*** A-(B)-C profila
- 4. Eluvijalno iluvijalna tla:*** A-E-B-C profila
- 5. Antropogena tla:*** P-C profila
- 6. Tehnogena tla:*** I, II, III

II. Odjel **Hidromorfna tla**

Klase:

- 1. Pseudoglejna:*** A-Eg-Bg-C profila
- 2. Nerazvijena hidromorfna:*** (A)-I-II profila
- 3. Semiglejna:*** A-C-G profila
- 4. Glejna:*** A-G profil
- 5. Tresetna (Cretna):*** T-G profil
- 6. Antropogena:*** P-G profil

III. Odjel **Halomorfna tla**

Klase:

1. Akutno zaslanjena (solončaci):

Asa-G ili Asa-CG građe profila

- u Hrvatskoj 121 ha

2. Alkalizirana tla (soloneci):

A-Bt,na-C građe profila

- u Hrvatskoj 411 ha

IV. Odjel **Subakvalna tla**

Klase:

1. Nerazvijena subakvalna:

(A)-C ili (A)-G profila

2. Subakvalna tla: profila A-C ili A-G

3. Antropogena